

26.2.1991

3871/1

KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖ

RAPORTTI VALTAUKSELLA TEHDYISTÄ TÖISTÄ

Valtaus aika 24.1.1986-24.1.1991
Sijainti Lapin lääni, Pelkosenniemi, Lampivaara, (KIVITASKU)

Vuosi 1986 Kesällä -85 löysin ensimmäiset merkit ametistiesiintymästä ja tein alueelle varauksen. Valtausta haettiin 4 ha:n suuruiselle alueelle, joka tuli voimaan 24.1.86. Kesällä -86 aloitimme ametistiesiintymän kaivaus- ja tutkimustyöt, sen laajuuden selvittämiseksi. Kaivaminen tapahtui lapiolla ja ametistia löytyikin jo heti pintamaiden alta poikkeuksellisen runsaasti, mutta mitään yhtenäistä juonta ei ollut vielä löydettävissä ja kaivaminen oikeasta kohdasta oli onnen kauppaa, sekä vaati kovasti kärsivällisyyttä ja pitkiä työpäiviä. Tässä vaiheessa löytyi jo kidesikeröitä, sekä poikkeuksellisen kookkaita yksittäisiä kiteitä. Kaivaminen käsin osoittautui raskaaksi ja hankalaksi. Kaivetun montun reunamille alkoi muodostua vaarallisen korkeat seinämät pintamaita, joiden siirtäminen pois lapiopelillä olisi ollut mahdotonta. Hain koneiluvan metsähallitukselta ja veimme valtaukselle syksyllä-86 kaivinkoneen, joka siirsi sivuun pintamaita sekä teki 3 kpl koemonttua. Isoimman montun syvyys oli n. 4m ja kaivaminen jatkui jälleen käsin. Kesä-86 antoi jo toiveita esiintymän jatkuvuudesta ja ametistien löytymisestä.

Vuosi 1987 Koko kesä-87 tehtiin töitä käsin kaivamalla ja lyhyitä ametistijuoniakin rupesi löytymään syvemmältä vaaran uumenista. Kiven laatu parani aina mitä syvemmäksi esiintymässä mentiin, eli routavauriot pienenevät. Ametistia sekä savukvartsia löytyi jo siinä määrin, voitiin puhua Suomen oloissa harvinaisesta esiintymästä. Myös asiantuntijapiireissä heräsi mielenkiinto esiintymää kohtaan. Voidaksemme selvittää esiintymän laajuutta, kyselimme ja pyysimme aina ulkomaita myöden asiantuntijoita kivialalta selvittämään esiintymän mahdollista laajuutta. Valtauksella kävikin jo -87 muutamia asiantuntijoita, mutta he pitivät esiintymää niin poikkeuksellisenä ja harvinaisena että heidän eivät uskaltaneet luvata mitään tai sanoa mihin päin ametistijuonet tai mahdolliset onkalot sijoittuvat maan sisässä. Oli vain jatkettava ututterasti etsimistä ja monta pitkää käsinkaivuu päivää aina lumen tuloon saakka. Vuosi -87 oli työteliäs ja antoi lupaavia merkkejä taas seuraavalle kesälle. Ametistia löytyi jo ihan hyödyntämiseen saakka.

Vuosi 1988

Alkukesästä -88 hain jälleen koneluvan valtaukselle, koska irtomaita oli tullut jälleen vaarallisen paljon kaivuupaikan yläpuolelle. Koneen avulla saimme jälleen mukavat olosuhteet kaivu- ja etsintätyölle. Olimme jo n. 6 m syvällä vaaran uumenissa ja laadultaan ametisti parani edelleen mitä syvemmälle mentiin. Ametisti oli jo selvästi havaittavissa vaaran seinämässä menevänä juonena ja sitä oli vain seurattava käsin kaivamalla. Ametistia löytyi koko ajan erikokoisina kiteinä, kidesikeröinä sekä eniten vapaamuotoisina kappaleina. Kaivaessa, etsi aina parempaa ja parempaa. Tähän mennessä oli jo löytynyt kiteitä ja kidesikeröitä, uskalsi jo haaveilla mahdollisesta onkalosta. Olin lukenut kirjoista ja myös asiantuntijoilta kuullut että onkalon löytyminen voisi olla mahdollista, mutta kuinka syvältä tai missäpäin vaaraa, ei kukaan osannut sanoa. Oli vain seurattava kaivamalla ametistijuonta joka oli esillä. Loppukesästä alkoi vaaran seinämään muodostua kaivamisen tuloksena paljon etsitty ametistikideonkalo. Tunne sen löytymisestä oli sanoinkuvaamaton ja mykistävä. Oltiin tilanteessa jossa ei voinut enää kaivaa eteenpäin, koska onkalon löytyminen aiheutti kysymyksen, että mitäs nyt? Asia jätettiin lepäämään talven yli.

Vuosi 1989

Kesä -89 alkoi heti onkalon kaivamisella paremmin esiin. Valtauksella vieraili TV 2:n kuvausryhmä sekä Helsingin Yliopistosta Martti Lehtinen ja heillä oli tarkoituksena kuvata esiintymää sekä muitakin kiviesiintymiä lapissa. Näky mikä kohtasi Dosentti Lehtistä oli mykistävä ja hän asiantuntevuudellaan sai meidätkin vakuuttuneeksi, ettei ollut kyse aivan tavallisesta esiintymästä ja sen jälkeen puitiinkin asiaa pitkään julkisuudessa. Neuvottelut onkalon siirtämisestä valtaukselta alkoivat heti heinäkuun-89 alussa. Helsingin Yliopiston luonnontieteen keskusmuseon johtaja Martti Lehtinen oli sitä mieltä että onkalo tulee siirtää kokonaisuudessaan museon tiloihin tallennettavaksi. Myös Pelkoseniemen kunta oli myönteinen päätökselle. Onkalon purkuoperaatio tapahtui syyskuun alussa -89 ja valtaus jäi jälleen lepäämään talven yli. Purkuoperaation yhteydessä löytyi myös sattumalta harvinaisen kookas n. 650 kg painava kidesikerö joka aiheutti taas hämminkiä kookkailla kiteillään ja suuruudellaan. Kesä-89 oli esiintymän kannalta huippuvuosi sekä materiaalin että julkisuuden suhteen, joka vei viimeisetkin voimat kaivamisen lisäksi. Esiintymän runsaus yllätti totaalisesti ja omat työresurssimme alkoivat olemaan rajalliset, pienen lapsen vuoksi. Esiintymän valvonta aiheutti jo paineita, koska uteliaita riitti valtauksella

Vuosi 1990

Emme olleet varautuneet näin runsaaseen sekä työteliäiseen esiintymään, siksi alkoikin tulla paineita, joko jatkaa täysin kokopäiväisesti esiintymän hyödyntämistä tai luopua kokonaan. Tein päätöksen valtauksen luopumisen puolesta perhesyistä. Onkalon purkamisen jälkeenkään ei esiintymä näyttänyt ehtymisen merkkejä. Esiintymän laajuuden selvittämiseen vaaditaan aikaa ja monia työtunteja. Mitään oikotietä ei onneen ole vaan vaaditaan aimoannos tuuria sekä kaivuutunteja. Valtaukselta tähän mennessä löydettyjä kiviä on myös hyödynnetty jo monella tavalla. Viistehtiottuna koruihin, murskattuna lattialaattoihin, kokoelmakivinä, ym... mahdollisuuksia on valtavasti, kun vain annetaan ajan kulu ja kehitellä kohteesta alueelle erikoisuus joka jo sijaintinsa suhteen on ihannepaikassa. Vieläkään tänä päivänä eivät asiantuntijat osaa sanoa, mitä vaaran uumenet tuovat tullessaan.

Varmaa on, että se ei heti lopu, mutta sitä voi olla joko ääretömästi tai se voi loppua 2 m:n päähän. Ainut tapa on vain jatkaa kaivamista ja etsimistä. Viisi vuotta on lyhyt aika, koska vuodesta n. puolet on sulaa aikaa ja työ on tehty aina omana vapaa-aikana, eli iltaisin ja viikonloppuisin.

Toivon sydämmestäni että valtaus saa jatkoaikaa ja uusi valtauksen haltija voi rauhallisin mielin aloittaa alueella täysipainoisen tutkimustyön asian selvittämiseksi. Lyhyesti sanottuna töitä on todella tehty joka vuosi ja enemmänkin olisi pitänyt tehdä jos aika olisi antanut myöten.

Sodankylässä 26.2.1991

Parhain Terveisin

Sirpa Valkama

LAPIN AMETISTI OSAKEYHTIÖ
Varatuomari Martti Kärkkäinen
Kauppakatu 27 A 2
40100 JYVÄSKYLÄ

Asia: Jatkoajan hakeminen
valtaukselle KTM 534/469/85

Pyydettyinä lausuntona esitän seuraavaa:

Pelkosenniemen Lampivaaran alueella, Lampivaaran luoteisrinteellä sijaitsevaa ametistiesiintymää voidaan pitää ainutlaatuisena koko Suomessa. Siinä tavattavaa, ametistiksi kutsuttavaa kvartsin violetinväristä muunnosta käytetään jalo- ja korukivenä. Vaikka kvartsi on kallioperän yleisin mineraali, eivät sen kaunisväriset ja läpinäkyvät kiteet ole suinkaan tavallisia. Vain harvoin, erittäin suotuisissa olosuhteissa mineraali kiteytyy ihanteelliseen kidemuotoonsa kauniin värisiksi kiteiksi kuten tässä tapauksessa.

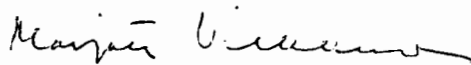
"Kivitaskuksi" nimetty esiintymä on Suomen oloissa varsin huomattava. Muodostumassa on mm. koru- ja koristekiveksi luokiteltavaa violettia kvartssia. Tästä suurin osa on läpinäkymätöntä, epäjaloa ametistikvartssia. On tavattu myös korkealaatuista, voimakkaanviolettia ja läpinäkyvää jaloa ametistia, joka hiottuna sopii käytettäväksi jopa arvokoruihin. Kolmantena laatuna, ehkä jopa mielenkiintoisimpana esiintymässä ovat kuitenkin isot kidesikeröt ja onteloiden seinämät, joille violettia kvartssia on kiteytynyt hyvinmuodostuneina, isoina kiteinä. Mainittakoon, että myös ametistikvartssia olevat kiteet ovat etenkin mineraalinharrastajien arvostamia.

Ametistiesiintymä "Kivitasku" sijaitsee pääosin jopa useiden metriä paksuisten irtomaiden ja rakan peitossa. Jotta esiintymää voitaisiin tutkia, on nämä irtomaakerrokset poistettava. Poisto on tapahtunut enimmäkseen käsivoimin, lapiolla. Vain pari kertaa valtauksen haltija on Metsähallitukselta luvan saatuaan voinut käyttää paikalla kevyttä kaivinkonetta, jonka avulla esiintymää on avattu hieman laajemmin. Vaikka esiintymää on paljastettu ja tutkittu järjestelmällisesti, on työskentely ollut hidasta, koska paikka on luonnonhoitometsän alueella ja kaivamiselle on asetettu rajoituksia.

Olen käynyt "Kivitasku" nimisellä ametistiesiintymällä useita kertoja ja tällöin todennut muodostuman mielenkiintoiseksi ja ainutlaatuiseksi. Sen tarkka koko on tosin vielä selvittämättä, joskin on olemassa viitteitä siitä, että nyt tunnettu muodostuma jatkuu ympäristöön.

Ametistiesiintymän laadun ja laajuuden selvittämiseksi tehtäviä tutkimuksia ei tietääkseni ole vielä riittävästi tehty, niin että alueelle voitaisiin hakea kaivospiiriä. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että muodostuma on irtomaiden peittämää ja siten sen tutkiminen on hidasta ja on tehtävä varoen sekä ympäristöä että itse esiintymää. Mielestäni "Kivitasku" nimisen valtausalueen valtausaikaa olisi jatkettava, jotta voitaisiin saada lisätietoa kyseisestä esiintymästä Kaivoslain edellyttämässä määrin ja voitaisiin hakea kaivospiirin määräämistä alueelle.

Espoossa 15.3.1991

Marjatta Virkkunen, FM
geologi, gemmologi FGA

GEOLOGIAN TUTKIMUSKESKUS

Pohjois-Suomen aluetoimisto

PL 77

96101 ROVANIEMI

Puh. 960-2971*

Pohjolan Osuuspankki
Pankinjohtaja Jouni Remes
Jäämerentie 56
99600 SODANKYLÄ

LAUSUNTO LUOSTON AMETISTIESIINTYMÄSTÄ

Ametisti kuuluu halvempien jalokivien luokkaan, mutta on ns. kvartsiyhmän arvokkain kivi. Se on kautta aikojen yksi tunnetuimpia ja suosituimpia jalokiviä, joihin myös suurella yleisöllä on varaa.

Lampivaarassa, Luostotunturin kupeessa oleva ametistiesiintymä on Ylämaan spektroliitin ohella Suomen suurin ja arvokkain jalokiviesiintymä eikä vastaavaa ole tiedossa muissa Pohjoismaissa. Maailman ametistiesiintymien joukossa Luoston esiintymä on harvinainen siinä mielessä, että ametistikiteet ja -kidesikeröt ovat poikkeuksellisen suuria ja näyttäviä.

Pääosa esiinikaivetusta onkalosta on siirretty maalle, mutta se ei todennäköisesti ole suinkaan ainoa vaarassa oleva onkalo. Ametistikiteitä on vaarassa ympäriinsä eivätkä ne voine olla peräisin yhdestä ainoasta kideonkalosta. Nykyinen onkalokin näyttäisi vielä jatkuvan syvemmälle. On mahdollista, että esiintymä osoittautuu nykyistä huomattavasti suuremmaksi, kunhan tutkimukset Lampivaarassa pääsevät toden teolla käyntiin. Uusien ametistionkaloiden paikantamiseksi on vireillä yhteistyötä Geologian tutkimuskeskuksen ja Lapin Ametisti Oy:n kesken.

Ametistiesiintymän nykyisin tiedossa olevat raakakivivarat ovat huomattavat, sillä ametistikiteitä löytyy pintamaista laajalta alueelta. Suurin osa kiteistä on matkamunistotavaraa, mutta niiden joukossa on myös pyörtö- ja viistehiontakelpoista kiveä, jonka arvo raakakivenä on luokkaa 1 - 25 markkaa/gramma laadusta riippuen. Esiintymän tarkka rahallinen arviointi on tässä vaiheessa vaikeata, mutta vaarassa olevat, jo tunnetut raakakivivarat ja omistajan hallussa olevat suuret kidesikeröt ovat joka tapauksessa satojen tuhansien markkojen arvoiset.

Arvio ametistiesiintymästä perustuu tutustumiskäynteihin esiintymällä v. -89 ja 7.10. -92.

Olavi Auranen
Toimialapäällikkö

Risto Vartiainen
Geologi, gemmologi